

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.965-051(477):341(4-6ЄС)
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.6.49>

ГАБАНІ І.І.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТНІХ ВИМОГ ДО АДВОКАТА:
ЗБЛИЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**
**LEGAL REGULATION OF EDUCATIONAL REQUIREMENTS FOR A LAWYER:
APPROXIMATION OF THE LEGISLATION OF UKRAINE
AND THE EUROPEAN UNION**

Стаття присвячена дослідженню процесу зближення законодавства України та Європейського Союзу щодо правового регулювання інституту адвокатури. Однією з важливих тем, що досліджуються у статті, є вимоги до адвокатів в обох юрисдикціях, зокрема обов'язкова наявність вищої юридичної освіти.

Результати дослідження показують, що обов'язкова наявність вищої юридичної освіти є однією з загальних вимог до адвокатів як в Україні, так і в країнах Європейського Союзу. Однак, деякі відмінності в законодавстві та практиці вимог до освіти в різних країнах є істотними для розуміння процесу зближення законодавства у цій сфері. Дослідження також висвітлює можливі шляхи підвищення якості професійної підготовки адвокатів в Україні відповідно до європейських стандартів.

Стаття має важливе значення для наукової спільноти, практикуючих юристів, студентів та всіх, хто цікавиться питаннями правового регулювання адвокатури. Результати дослідження можуть бути корисними для підвищення якості юридичної освіти та професійної підготовки адвокатів в Україні.

Зокрема, дослідження показують, що зближення законодавства України та Європейського Союзу щодо правового регулювання інституту адвокатури може стати важливим кроком у забезпеченні високих стандартів правосуддя та захисту прав людини.

Одним з головних викликів є необхідність уніфікації стандартів професійної підготовки адвокатів, що включає як теоретичну, так і практичну складові. Також важливо вирішити питання щодо взаємодії адвокатів з іншими професіоналами в галузі права, такими як судді, прокурори та інші.

Отже, стаття зосереджується на аналізі сучасного стану та перспективах зближення законодавства України та Європейського Союзу щодо правового регулювання інституту адвокатури. Результати дослідження можуть бути використані для підвищення ефективності правової системи та забезпечення високих стандартів правосуддя в Україні. У контексті зближення законодавства України та Європейського Союзу, стаття також розглядає проблеми взаємодії українських адвокатів з європейськими колегами, у тому числі щодо участі у міжнародних проектах та програмах.

Ключові слова: адвокатура, професійна підготовка адвокатів, юридична освіта, юридична освіта в Європейському Союзі, стандарти професійної підготовки, міжнародні стандарти підготовки адвокатів, міжнародна співпраця, роль адвоката у правосудді.

The article is devoted to the study of the process of convergence of the legislation of Ukraine and the European Union on legal regulation of the Bar. One of the important topics explored in the article is the requirements for attorneys in both jurisdictions, in particular, the mandatory higher legal education.

The results of the study show that the mandatory higher legal education is one of the general requirements for attorneys both in Ukraine and in the European Union. However, some differences in the legislation and practice of educational requirements in different countries are essential for understanding the process of legislative approximation in this area. The study also highlights possible ways to improve the quality of professional training of attorneys in Ukraine in accordance with European standards.

The article is of great importance for the academic community, practicing lawyers, students and anyone interested in the legal regulation of the Bar. The results of the study may be useful for improving the quality of legal education and professional training of attorneys in Ukraine.

In particular, the research shows that the approximation of the legislation of Ukraine and the European Union on the legal regulation of the Bar may be an important step in ensuring high standards of justice and protection of human rights.

One of the main challenges is the need to unify the standards of professional training of lawyers, including both theoretical and practical components. It is also important to address the issue of interaction between lawyers and other legal professionals, such as judges, prosecutors and others.

Thus, the article focuses on the analysis of the current state and prospects for the convergence of Ukrainian and European Union legislation on legal regulation of the Bar. The results of the study can be used to improve the efficiency of the legal system and ensure high standards of justice in Ukraine. In the context of the approximation of Ukrainian and European Union legislation, the article also examines the problems of interaction between Ukrainian lawyers and their European colleagues, including participation in international projects and programmes.

Key words: *advocacy, professional training of lawyers, legal education, legal education in the European Union, standards of professional training, international standards of training of lawyers, international cooperation, role of lawyers in justice.*

Вступ. Адвокатська діяльність на сьогодні є однією з найбільш розповсюджених та потрібних професій в світі, яка здійснюється у господарській сфері, так і в особистих правових питаннях фізичних осіб. Завдання адвокатури полягає у забезпеченні права на справедливий суд, правового захисту прав та інтересів громадян та підприємств, а також у забезпеченні дотримання прав та свобод людини.

Одним з найважливіших аспектів адвокатської діяльності є забезпечення доступу до адвокатури всім громадянам, без винятку. Це означає, що будь-яка людина має право на отримання правової допомоги та захисту своїх прав відповідно до закону. У зв'язку з цим, держава повинна забезпечувати належний рівень доступу до адвокатської діяльності, включаючи забезпечення фінансування адвокатської допомоги для тих, хто не може собі цього дозволити.

Рівність розробки ступінь дослідження, наприклад: правовий режим діяльності адвокатури та вимоги щодо трансформації однієї з основних вимог щодо адвоката стосовно здобуття вищої юридичної освіти були предметно досліджені в Українській науці такими особистостями, як Барабаш Ю., Комаров В., Папурківський П., Гаврилук Р., Мельник Р., Шаблій О., Шлоер Б., Кузнецова Н., Іванків І., Бойко Л.І., Заборовського В.В., Іваницького С.О., Пилипенко, С.Ф. Сафулько, Святоцького О.Д., Святоцьку В.О., Яновську О. Г. Дослідженість української адвокатури, як і законодавство інших Європейських країн, базується на європейських стандартах та принципах. Тому для аналізу відповідальності вітчизняного регулювання піддати аналізу в порівнянні з актуальним дослідженням.

Постановка завдання. Тому метою даної наукової статті є дослідження та аналіз вимог законодавства України з міжнародними стандартами у цій галузі, щодо забезпечення високої якості професійної підготовки адвокатів відповідно до європейських стандартів, і отримання ними вищої юридичної освіти для здобуття адвокатської кваліфікації. Зважаючи на те, що Україна перебуває у статусі кандидата на вступ до Європейського Союзу, адвокатська діяльність має бути розглянута з позиції зближення законодавства України та Європейського Союзу.

В основу аналізу взято порівняння основних нормативно-правових актів та стандартів, які регулюють адвокатську діяльність в Україні та в країнах Європейського Союзу, а саме Чеської та Словацької республіки, а також визначення головних вимог до професійної підготовки адвокатів у відповідних країнах.

Аналогічним чином визначається, що особа, яка хоче стати адвокатом, має скласти кваліфікаційний іспит, який «полягає у виявленні теоретичних знань у галузі права, історії адвокатури, адвокатської етики особи, яка виявила бажання стати адвокатом, а також у виявленні рівня її практичних навичок та умінь у застосуванні закону» (ст. 9 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність [1]») [5, с. 9].

Однією з ключових вимог щодо здобуття доступу до адвокатської діяльності є необхідність здобуття вищої юридичної освіти. Проте здобуття вищої освіти включає необхідність аналізу у декількох аспектах.

По-перше, це зміст самого поняття юридичної освіти, аналіз навчальних моделей та підсумкових етапів, які завершуються отриманням диплому. Навчальні програми зазвичай включають в себе дисципліни з різних галузей права, такі як цивільне, кримінальне, адміністративне, конституційне право та інші. Після завершення навчання та складання державного екзамену, студент отримує диплом про повну вищу освіту у галузі права.

Таким чином, аналіз навчальних моделей та підсумкових етапів юридичної освіти дозволяє зрозуміти структуру та процес отримання вищої освіти у галузі права, а також визначити недоліки та перспективи розвитку системи підготовки фахівців у цій галузі. Наприклад, в Україні юридична освіта передбачає навчання у вищих навчальних закладах – юридичних факультетах в університетах та академіях, а також у спеціалізованих вищих навчальних закладах. В Україні здобуття вищої юридичної освіти необхідно для здійснення професійної діяльності адвоката, аналогічна вимога є у законодавстві країн Європейського союзу Чеської та Словацької республіки. Вимога про здобуття вищої освіти в Україні міститься в статті 6 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" [1], який регулює правову діяльність адвокатів в Україні. Згідно з цією статтею, для здійснення адвокатської діяльності необхідно мати вищу юридичну освіту та пройти вступні випробування в адвокатську асоціацію. У Словаччині вимога про здобуття вищої освіти міститься у Законі про адвокатуру Словацької Республіки [2] §3 b), а саме що необхідно здобути вищу юридичну освіту другого ступеня на юридичному факультеті університету в Словацькій Республіці або має визнаний документ про вищу юридичну освіту другого ступеня, виданий іноземним університетом; якщо заявник здобув вищу юридичну освіту першого ступеня, а потім вищу юридичну освіту другого ступеня, необхідно, щоб він здобув вищу юридичну освіту на обох ступенях. В Чехії вимога про здобуття вищої є подібною закріплена у Законі про адвокатуру Чеської Республіки [3] §5 b) особа повинна навчатися на магістерській програмі, навчаючись у вищому навчальному закладі в Чеській Республіці, або шляхом навчання у вищому навчальному закладі за кордоном, якщо така освіта визнана в Чеській Республіці еквівалентною освіті, на підставі міжнародного договору, яким зобов'язана Чеська Республіка, або якщо така освіта була визнана на підставі спеціального правового акта, і при цьому така освіта за змістом і обсягом відповідає загальній освіті, яку можна отримати в рамках магістерської програми з права у вищому навчальному закладі в Чеській Республіці. Здобуття вищої юридичної освіти є важливою складовою для здійснення професійної діяльності адвоката, яка забезпечує якісний рівень надання правової допомоги та захисту прав. У Європейському Союзі також існують вимоги до здобуття вищої освіти для здійснення адвокатської діяльності. Наприклад, згідно з директивою Європейського Парламенту та Ради 2013/55/ЄС від 20 листопада 2013 року про зміну Директиви Ради 2005/36/ЄС щодо визнання професійних кваліфікацій, вимоги до освіти для здійснення адвокатської діяльності в країнах-членах Європейського Союзу, стандартизували, підтвердженням цього є законодавство про адвокатуру у Чеській та Словацькій республіці.

Стандарти вищої освіти – це нормативна база функціонування всієї системи вищої школи. Вони відображають взаємопов'язані вимоги до змісту, обсягу, рівня якості вищої освіти, зокрема й юридичної [6, с. 38].

Це відображено у ст. 10 Закону Про вищу освіту України, у якій зазначається, що «стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності».

Стандарти вищої освіти розробляються «відповідно до Національної рамки кваліфікацій, використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів» [11].

Створення стандартів вищої юридичної освіти повинно ґрунтуватися на універсальних та системних принципах, які відображають професійні функції та завдання, що стоять перед випускниками юридичних вишів. Наявність необхідних компетентностей та рівня знань також повинні бути визначені. Реалізація такої структури стандартів забезпечить якісну та фундаментальну професійну підготовку, а також формування комплексу навичок, що дозволить легко адаптуватися до різних сфер юридичної практики.

У сучасних умовах стандарти вищої освіти розробляються на основі компетентного підходу (компетентнісної моделі вищої освіти), який передбачає:

– нову інтерпретацію змісту освіти, що формується від кінцевого результату, тобто від результатів навчання;

- формування досвіду самостійної діяльності студентів на основі інтегрованих знань;
- універсальність ключових компетентностей, які мають інтегративну природу.

Загалом призначення компетентнісного підходу – це зумовити, спроєктувати розвиток особистості студента в контексті його предметної функціональної грамотності. У зв'язку з цим якість підготовки випускника вишу повинна стати інтегральним результатом взаємопов'язаного засвоєння академічних знань і практичних вмінь, навичок, результатом оволодіння фундаментальним змістом наук як орієнтовною основою навчання і засобами здійснення практичної дії в умовах майбутньої професійної діяльності [6, с. 41–42] та інтеграцією до стандартів ЄС.

Україна не є першою на цьому шляху. В світі успішно оновлюються системи підготовки правників. Та навіть і в тих країнах, де формування корпусу майбутніх правників має свої давні традиції, постійно відбуваються певні трансформації, зумовлені глобалізацією ринкових процесів, поглибленням інтернаціоналізації гуманітарної освіти, потребою у фахівцях, здатних вирішувати складні питання у комплексі та продукувати нові проєкти.

Першим викликом, який повинен бути подоланий на шляху реформи, має стати суттєве оновлення змісту навчання у правничих школах. Насамперед, у викладанні галузевих дисциплін повинен домінувати кейс-метод та європейське право.

По друге, вивчення фундаментальних дисциплін повинно не лише розширювати світогляд студента, а й надавати йому відповідне філософсько-методологічне підґрунтя для вирішення практичних правових завдань.

Одним із головних напрямків, який повинен залишатися у розвитку правничої освіти є її міжнародна орієнтація, що передбачає можливості студентів вивчати правові системи інших країн. Це може бути досягнуто за допомогою просування та стимулювання студентів до академічної мобільності та програм «двох дипломів». Така інтернаціоналізація правничої освіти стає все більш популярною тенденцією. Зміст навчання повинен бути чітко гармонізований із потребами практики [10].

Має бути збільшений обсяг академічних свобод студентів, насамперед завдяки розширенню можливостей самостійно формувати істотну частину індивідуального навчального плану. Однак індивідуальна траєкторія навчання повинна включати в себе не тільки цикл вибіркових дисциплін, а й прив'язку до цього циклу (блоку) за тематичною спрямованістю практичної підготовки.

Аналіз програм підготовки юристів у вищих навчальних закладах України та країн-членів Європейського Союзу, а саме у Чеській та Словацькій республіці.

В Україні для здобуття вищої юридичної освіти доступні програми бакалаврату, магістратури та аспірантури в більш ніж 100 вищих навчальних закладах, що включають державні та приватні університети, академії та інші навчальні заклади. Більшість з них пропонують навчальні програми, які охоплюють широкий спектр правових питань, включаючи цивільне право, кримінальне право, адміністративне право, фінансове право, корпоративне право та багато іншого [12].

У країнах-членах Європейського Союзу, а саме у Чеській та Словацькій республіках, також існує велика кількість вищих навчальних закладів, які пропонують програми підготовки юристів. Програми можуть відрізнитися залежно від країни та навчального закладу, але вони загалом мають спільний фундамент, який включає основи права, процесуальне право та спеціалізовані дисципліни, такі як міжнародне право, право ЄС та інші.

У країнах Європейського Союзу таких як Чеська та Словацька республіки існує більша спрямованість на практичне застосування права, а програми підготовки юристів частіше включають практичні курси, стажування та навчання на реальних кейсах. У країнах-членах ЄС таких як Чеська та Словацька республіки також вимагається складання спеціального іспиту для отримання свідоцтва на адвокатську діяльність.

У програмах підготовки юристів в Україні також є практична складова, але менш виражена, ніж в країнах таких як Чеська та Словачька республіки.

Щодо відмінностей у програмах підготовки юристів в різних країнах-членах Європейського союзу, то вони лишень можуть бути пов'язані з особливостями правової системи країни, культурними традиціями, рівнем розвитку економіки та іншими факторами.

У програмах підготовки юристів у вищих навчальних закладах України також є свої переваги. Наприклад, вони можуть бути більш доступними та відповідати специфіці українського правового поля, що дає можливість випускникам більш ефективно працювати з місцевими законодавчими актами та судовою практикою [13].

Незважаючи на відмінності, більшість програм підготовки юристів в країнах-членах Європейського Союзу мають загальні риси. Зазвичай, програми складаються з теоретичних дисциплін, таких як цивільне право, кримінальне право, адміністративне право, трудове право, міжнародне право та ін., а також з практичних занять, де студенти отримують досвід роботи з реальними клієнтами та справами.

Програми підготовки юристів в Україні, мають схожу структуру з програмами в країнах-членах Європейського Союзу, таких як Чеська та Словачька республіки, але зазвичай з більшим акцентом на вітчизняному праві та національних законодавствах. Також, в Україні є спеціалізовані навчальні заклади, які підготовлюють юристів під різні галузі права, наприклад, факультети права університетів, юридичні академії, коледжі та ін.

Серед спільних рис можна виділити те, що програми підготовки юристів передбачають засвоєння базових знань з права, які стосуються різних галузей права, зокрема цивільного, кримінального, адміністративного та інших. Також вони передбачають вивчення процесуального права та знання міжнародного права. Важливим елементом є також вивчення принципів етики та професійної поведінки юриста.

Для здійснення адвокатської діяльності в Україні, а також в країнах-членах Європейського Союзу, таких як Чеська та Словачька республіки, та ряду інших країн вимагається вища юридична освіта, яка забезпечує необхідні знання та навички для надання правової допомоги клієнтам. Незважаючи на відмінності у програмах підготовки юристів, багато з них мають загальні риси та спрямовані на формування компетентних фахівців у сфері права.

Висновки. Доступ до адвокатської діяльності є важливою складовою забезпечення прав і свобод громадян. Згідно із положеннями професійних організацій адвокатів, вимогою для здійснення адвокатської діяльності є отримання вищої юридичної освіти. Проте аналіз законодавства України, Чеської та Словачької республіки дав змогу прийти до висновку, що не всі вимоги є ідентичними

Україні з міжнародними стандартами у галузі адвокатської діяльності – можна зробити наступні висновки:

1. У роботі порівнюється системи законодавств Чеської та Словачької республіки зі законодавством України щодо регулювання адвокатської діяльності.

2. Проаналізовані порівняльні основні нормативно-правових актів та стандартів, які регулюють адвокатську діяльність в Україні та в країнах Європейського Союзу, а саме Чеської та Словачької республіки.

3. Визначено головні вимоги до професійної підготовки адвокатів у відповідних країнах, а також установлюється необхідність здобуття вищої юридичної освіти для здобуття адвокатської кваліфікації.

4. Особа, яка хоче стати адвокатом, має скласти кваліфікаційний іспит, який полягає у виявленні теоретичних знань у галузі права, історії адвокатури, адвокатської етики особи, яка виявила бажання стати адвокатом, а також у виявленні рівня її практичних навичок та умінь у застосуванні закону.

5. Здобуття вищої освіти включає необхідність аналізу у декількох аспектах, які необхідно розглянути в контексті забезпечення високої якості професійної підготовки адвокатів відповідно до європейських стандартів.

6. Здобуття вищої юридичної освіти є важливою складовою для здійснення професійної діяльності адвоката, яка забезпечує якісний рівень надання правової допомоги та захисту прав

Загальні вимоги до адвокатів включають обов'язкову наявність вищої юридичної освіти, проходження певних стажувань, успішне складення спеціальних кваліфікаційних випробувань та отримання ліцензії на право займатися адвокатською діяльністю.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України. № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 05.03.2023).
2. Закон № 586/2003 про адвокатуру із змінами і доповненнями до Закону № 423/2020 <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/586/20160701> (дата звернення: 05.03.2023).
3. Закон № 85/1996 про адвокатуру із змінами і доповненнями до Закону № 261/2021 <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85#p3> (дата звернення: 05.03.2023).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України. № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 05.03.2023).
5. Барабаш Ю., Реформа правничої освіти: окремі складові успішної реалізації Юридичний журнал Право України Науково-практичне фахове видання. вид. Видавничий Дім «Ін Юре» 2017. № 10., С. 9.
6. Бойчук Ю. Компетентісна парадигма в сучасній вищій професійній освіті / Ю. Бойчук, Ю. Таймасов // Новий колегіум. – 2015. – № 1. – С. 38–44.
7. Висновок № (2013)16 Консультативної ради європейських суддів про відносини між суддями та адвокатами від 15 листопада 2013 р. http://cons.parus.ua/_d.asp?r=0AEA26eed30ffc84313594e13947b341e2688 (дата звернення: 15.03.2023).
8. Висновки Консультативної ради європейських суддів (КРЄС) [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/58F4A4DD76AACFD0C2257D8/7004971A6](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/58F4A4DD76AACFD0C2257D8/7004971A6) (дата звернення: 15.03.2023).
9. Відповідь на інформаційний запит до Міністерства освіти і науки України <https://www.facebook.com/profile.php?id=100001674607939&fref=ts> (дата звернення: 27.03.2023).
10. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії <http://mon.gov.ua/activity/education/vishha/konczepczija> (дата звернення: 15.03.2023).
11. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.03.2023).
12. Проект Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії від 9 вересня 2016 р. [/vishha/konczepczija-vdoskonalennya-pravnichoyi-\(yuridichnoyi\)-osviti-dlya-faxovoyi-pidgotovki-pravnika-vidpovidno-do-evropejskix-standartiv-vishhoyi-osviti.html](http://vishha/konczepczija-vdoskonalennya-pravnichoyi-(yuridichnoyi)-osviti-dlya-faxovoyi-pidgotovki-pravnika-vidpovidno-do-evropejskix-standartiv-vishhoyi-osviti.html) (дата звернення: 05.03.2023).
13. Стан юридичної освіти та науки в Україні (результати дослідження) <http://www.osce.org/uk/ukraine/108309?download=true3> (дата звернення: 17.03.2023).